
รูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติของ

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ*

TEACHING AND LEARNING MANAGEMENT MODELS UNDER CRISIS

SITUATIONS AT CHAIYAPHUM RAJABHAT UNIVERSITY

จักรี ศรีจารุเมธีญาณ¹ และ เทตศักดิ์ สุพันธุ์²

Chakkree Sricharumedhiyan¹ and Terdsak Supundee²

¹⁻²คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

¹⁻²Faculty of education and human development, Chaiyaphum Rajabhat University, Thailand

E-mail: Chakkree.sr@cpru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาแบบการจัดการเรียนการสอน 2. เปรียบเทียบแบบการจัดการเรียนการสอน และ 3. ศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมแบบการจัดการเรียนการสอน ภายใต้สภาวะวิกฤติของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาวิชาเอกสังคมศึกษา ปีการศึกษา 2568 จำนวน 148 คน เครื่องมือที่ใช้ แบบสอบถาม จำนวน 30 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก (r) ตั้งแต่ .638 ถึง .852 ค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .973 สถิติที่ใช้ ได้แก่ ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย,ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน,การทดสอบสมมติฐานด้วยการทดสอบค่าที,(t-test,แบบ Independent Samples) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (F – test แบบ One-way ANOVA) และทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe') และวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ผลการวิจัยพบว่า 1. รูปแบบการจัดการเรียนการสอน ภายใต้สภาวะวิกฤติของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ความคิดเห็นสูงสุด คือ ด้านการเรียนในห้องเรียน ด้านที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือด้านการเรียนรูปแบบออนไลน์ 100% 2. ผลการเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติของ

* Received 3 January 2026; Revised 17 January 2026; Accepted 18 January 2026

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จำแนกตามเพศ และชั้นปี โดยภาพรวมมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน เมื่อจำแนกตามอายุ โดยภาพรวมมีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

3. ข้อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมรูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติพบว่า ควรส่งเสริมรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดทักษะชีวิตที่น่าสนใจ ทั้งทางสื่อออนไลน์ เว็บไซต์ เพื่อให้เข้าถึงการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: รูปแบบ; การเรียน; การสอน; สภาวะวิกฤติ

Abstract

This research article aimed to: 1. study instructional management models, 2. compare instructional management models, and 3. examine recommendations for promoting instructional management models under crisis conditions at Chaiyaphum Rajabhat University. The sample consisted of 148 Social Studies major students in the 2025 academic year. The research instrument was a 30-item questionnaire with item discrimination indices (r) ranging from .638 to .852. The reliability, determined using Cronbach's alpha coefficient, was .973 for the entire instrument. The statistical methods employed included frequency, percentage, mean, standard deviation, hypothesis testing using the independent samples t-test, one-way analysis of variance (One-way ANOVA), Scheffé's post hoc comparison, and descriptive analysis. The research findings revealed that: 1. overall instructional management models under crisis conditions at Chaiyaphum Rajabhat University were rated at a high level. The highest mean score was found in classroom-based learning, while the lowest was in fully online learning. 2. Comparisons of instructional management models classified by gender and year of study

showed no significant differences in overall opinions, whereas comparisons classified by age revealed statistically significant differences at the .05 level. 3. Recommendations for promoting instructional management models under crisis conditions indicated that instructional approaches should be enhanced to develop life skills in engaging ways through online media and websites in order to improve accessibility and effectiveness of instructional management.

Keywords: instructional models; learning; teaching; crisis conditions

บทนำ

ประเทศไทยได้มีการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2575) เพื่อให้การพัฒนาประเทศ มีความต่อเนื่องและมีแนวทางที่ชัดเจน โดยกำหนดวิสัยทัศน์ของประเทศไว้ว่า “ประเทศ มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีเป้าหมายให้ประเทศไทยเข้าสู่การเป็นประเทศที่มีรายได้สูงภายในปี 2579 ภายใต้ระบบเศรษฐกิจและสังคมไทยที่มีการพัฒนาอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน มีความเป็นธรรมในสังคมประเทศไทย มีบทบาทสำคัญในภูมิภาคและโลกระบบเศรษฐกิจดิจิทัลเข้มแข็งที่เติบโตอย่างมีคุณภาพ เศรษฐกิจและสังคมพัฒนาอย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ระบบการบริหารภาครัฐ มีประสิทธิภาพ ทันสมัย รับผิดชอบ โปร่งใสตรวจสอบได้และประชาชนมีส่วนร่วม คนไทยในอนาคตจึงต้องมีศักยภาพและร่วมกันพัฒนาประเทศสามารถปรับตัวรองรับบริบทการพัฒนาในอนาคต มีทักษะในการวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงภายใต้สังคมแห่งการเรียนรู้ที่คนไทยสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560: ง)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้กำหนดจุดมุ่งหมายการจัดการศึกษาไว้ในมาตรา 6 ว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ อย่างมีความสุข” และในมาตราที่ 24 ได้กำหนดไว้ว่า “การจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดการเรียนการสอนให้ผสมผสานสาระความรู้ต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน โดยเฉพาะการปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา” และดังพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระ

เจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร แก่นิสิตและนักศึกษาวิทยาลัยวิชาการศึกษา เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2505 ว่า การศึกษาเป็นเรื่องใหญ่ และสำคัญยิ่งของมนุษย์คนเราเมื่อเกิดมาก็ได้รับการสั่งสอนจากบิดามารดาอันเป็นความรู้เบื้องต้น เมื่อเจริญเติบโตขึ้นก็เป็นหน้าที่ของครู และอาจารย์สั่งสอนให้ได้รับความรู้สูง และอบรมจิตใจให้ถึงพร้อมด้วยคุณธรรมเพื่อจะได้เป็นพลเมืองดีของชาติสืบไป งานของครูจึงเป็นงานที่สำคัญยิ่ง ท่านทั้งหลายซึ่งจะออกไปทำหน้าที่ครูจะต้องยึดมั่นอยู่ในหลักศีลธรรม และพยายามถ่ายทอดวิชา ความรู้แก่เด็กให้ดีที่สุดที่จะทำได้นอกจากนี้ จงวางตนให้สมกับที่เป็นครูให้นักเรียนมีความเคารพ นับถือ และเป็นที่เลื่อมใสไว้วางใจของผู้ปกครองนักเรียนด้วย (เจษฎาวัลย์ ปลงใจ, 2561: 115)

ภารกิจหลักที่สถาบันอุดมศึกษาจะต้องปฏิบัติมี 4 ประการ คือ การผลิตบัณฑิต การวิจัย การให้บริการ ทางวิชาการแก่สังคมและการทำนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรม การดำเนินการตามภารกิจ ทั้ง 4 ประการดังกล่าว มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศทั้งระยะสั้นและระยะยาว ปัจจุบัน มีปัจจัยภายในและภายนอก หลายประการที่ทำให้การประกันคุณภาพการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็น สิ่งจำเป็นที่จะต้องเร่งดำเนินการ ปัจจัยดังกล่าวคือ 1) คุณภาพของสถาบันอุดมศึกษาและบัณฑิตภายในประเทศที่มีแนวโน้มแตกต่างกันมากขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดผลเสียแก่สังคมโดยรวมของประเทศในระยะยาว 2) ความท้าทายของโลกาภิวัตน์ต่อการอุดมศึกษา ทั้งในประเด็นการบริการการศึกษาข้ามพรมแดน และการเคลื่อนย้ายนักศึกษาและบัณฑิต การประกอบอาชีพของบัณฑิตในอนาคต อันเป็นผลจากการรวมตัว ของประเทศในภูมิภาคอาเซียน ซึ่งทั้งสองประเด็นต้องการการรับประกันของคุณภาพการศึกษา 3) สถาบันอุดมศึกษามีความจำเป็นที่จะต้องสร้างความมั่นใจแก่สังคมว่าสามารถพัฒนาองค์ความรู้ และผลิตบัณฑิต ตอบสนองต่อยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศให้มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการสร้างขีดความสามารถ ในการแข่งขันระดับสากล การพัฒนาภาคการผลิตจริงทั้งอุตสาหกรรมและบริการ การพัฒนาอาชีพ คุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ระดับท้องถิ่นและชุมชน 4) สถาบันอุดมศึกษาจะต้องให้ข้อมูลสาธารณะ (public information) ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย ทั้งนักศึกษา ผู้จ้างงาน ผู้ปกครอง รัฐบาล และประชาชนทั่วไป 5) สังคมต้องการระบบอุดมศึกษาที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วม (participation) มีความโปร่งใส (transparency) และมีความรับผิดชอบซึ่งตรวจสอบได้ (accountability) ตามหลักธรรมาภิ

บาล 6) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กำหนดให้ สถานศึกษาทุกแห่งจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในรวมถึงให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาทำหน้าที่ประเมินคุณภาพภายนอก โดยการประเมินผลการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ฯลฯ (คณะกรรมการประกันคุณภาพภายในระดับอุดมศึกษา, 2560: 11-12)

ในสังคมไทยภายใต้ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ตลอดจน กระแสความคิด แรงกดดันเพื่อความอยู่รอดของประชาชน รวมทั้งปัญหาสังคม เศรษฐกิจ และ การเมืองที่รุนแรง การเติบโตของเทคโนโลยีที่ขาดระบบการควบคุม ระบบครอบครัวอ่อนแอ ส่งผลให้ เยาวชนขาดความเป็นพลเมือง และคาดว่าปัญหาดังกล่าวจะทวีความรุนแรงมากขึ้นในอนาคต เพราะฉะนั้นจำเป็นต้องหาวิธีที่รัฐจะต้องส่งเสริมการพัฒนาความเป็นพลเมืองของเยาวชน ทั้งใน ระบบการศึกษา นอกกระบบการศึกษา และการศึกษาอ้อยาศัย นวัตกรรมหรือแนวทางต่าง ๆ ที่เหมาะสม และสามารถพัฒนาความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับเยาวชนได้อย่างยั่งยืน การเรียนรู้ ของเยาวชนเป็นกลไกสำคัญที่จะสามารถพัฒนาความคิดและจิตสำนึกของ มนุษย์ได้อย่างยั่งยืน เพราะฉะนั้นการเรียนรู้ของผู้เรียนด้านความเป็นพลเมืองจะต้องมีมาตรฐานเดียวกัน เพราะความเป็นพลเมืองที่ดีย่อมมีมาตรฐานเดียวกันทั้งประเทศ เครื่องมือที่จะนำมาใช้ ในการเรียนรู้ของเยาวชน ซึ่งอาจจะได้แก่สื่อการสอนจะต้องสามารถพัฒนาการเรียนรู้ อย่างเป็นระบบและมีมาตรฐานการเรียนรู้ ที่เท่าเทียมกัน รวมทั้งสามารถพัฒนาองค์ความรู้ สร้างทักษะ และปลูกฝังเจตคติได้อย่างเหมาะสม เพราะฉะนั้นการสร้าง นวัตกรรม (Innovation) สื่อการสอน ในรูปแบบใหม่ ๆ ที่สามารถให้ความรู้ เสริมสร้างทักษะ และปลูกฝังเจตคติได้ด้วย จะสามารถ พัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศได้ (ยิ่งศักดิ์ เพชรนิล, 2560: 21)

รูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติ เป็นการออกแบบการเรียนรู้ในยุค New normal ประกอบด้วย แนวคิดของ Globish มี 4 รูปแบบ ได้แก่ 1. การเรียนรูปแบบออนไลน์ 100% 2. การเรียนในห้องเรียน 3. การเรียนแบบผสมผสานออนไลน์และออฟไลน์ และ 4. การ เรียนแบบไฮสคูล นอกจากนี้ยังมีการจัดการเรียนการสอนแบบเดลิเวอรี่ หรือ การจัดการเรียนการสอนในรูปแบบครู กระเป๋า รวมทั้งแนวคิดของการจัดการเรียนรู้ของวิชัย วงศ์ใหญ่และคณะ ตลอดจนการออกแบบการเรียนรู้ด้วยวิธี บูรณาการ การจัดการเรียนการสอนในในความปรกติใหม่ มีลักษณะเป็นการเรียนรู้ที่มี Platform วิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย

ทำให้ผู้เรียนใช้พื้นที่การเรียนรู้ของตนเอง และนำไปสู่การเรียนรู้เชิงลึก ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นคุณภาพของการเรียนรู้ และสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง การออกแบบการเรียนรู้ดังกล่าวต้องอาศัยปัจจัย 3 อย่างเกื้อหนุนกันจึงจะประสบผลสำเร็จ เช่น ความรู้และความสามารถของครู ความรู้ทางด้านเนื้อหาสาระ และ ทักษะทางด้านเทคโนโลยีของครูผู้สอน เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ครูจึงเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะออกแบบการเรียนรู้ให้มีลักษณะดังกล่าว เพื่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นโจทย์ที่ท้าทายความเป็นมืออาชีพอย่างมาก (กัญณภัทร หุ่นสุวรรณ และสนธิ วงปล้อมหิรัญ, 2563: 57)

ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ มีลักษณะเป็นการเรียนรู้ที่มี Platform วิธีการเรียนรู้ที่ หลากหลายทำให้ผู้เรียนใช้พื้นที่การเรียนรู้ของตนเอง และนำไปสู่การเรียนรู้เชิงลึก ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นคุณภาพของการเรียนรู้ และสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
2. เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จำแนกตามเพศ อายุ และชั้นปีที่ศึกษา
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมรูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยใช้เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ

(Checklist) แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) และแบบปลายเปิด (Open-ended) มี 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับเพศ อายุ และชั้นปี ที่ศึกษา

ตอนที่ 2 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ มี 4 รูปแบบ ได้แก่ 1. การเรียนรูปแบบออนไลน์ 100% 2. การเรียนในห้องเรียน 3. การเรียนแบบผสมผสานออนไลน์ และออฟไลน์ และ 4. การเรียนแบบไฮบริด จำนวน 30 ข้อ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีของลิเคิร์ต อ้างอิงจาก บุญชม ศรีสะอาด (2554: 82-83) มีดังนี้

- 5 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด
- 4 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก
- 3 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง
- 2 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย
- 1 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับข้อเสนอแนะแนวทางส่งเสริม/พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ มีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด (Open-ended Questions) โดยรวม

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับเพศ, อายุ, และชั้นปีที่ศึกษา โดยหาความถี่ และค่าร้อยละ

2.2 วิเคราะห์รูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ มี 4 รูปแบบ ได้แก่ 1. การเรียนรูปแบบออนไลน์ 100% 2. การเรียนในห้องเรียน 3. การเรียนแบบผสมผสานออนไลน์และออฟไลน์ และ 4. การเรียนแบบไฮบริด จำนวน 30 ข้อ โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และนำมาเทียบกับค่าเฉลี่ย 5 ระดับ และแปลผลดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2554: 166)

- 4.51-5.00 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด
- 3.51-4.50 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

2.51-3.50 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

1.51-2.50 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย

1.00-1.50 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

23 วิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จำแนกตามเพศ โดยการทดสอบที (t – test แบบ Independent Samples)

2.4 วิเคราะห์การเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จำแนกตามอายุ โดยการทดสอบความแปรปรวนทางเดียว ใช้สถิติ F-Test (One-Way ANOVA) เมื่อพบมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe')

2.5 วิเคราะห์การเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จำแนกตามชั้นปีที่ศึกษา โดยการทดสอบความแปรปรวนทางเดียว ใช้สถิติ F-Test (One-Way ANOVA) เมื่อพบมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe')

2.6 วิเคราะห์เกี่ยวกับแนวทางในการส่งเสริมรูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ โดยหาความถี่และร้อยละ และวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับ “รูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ” ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และรายด้าน โดยด้านที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือด้านการเรียนในห้องเรียน รองลงมาคือการเรียนแบบไฮมสคูล ด้านการเรียนแบบผสมผสานออนไลน์ และออฟไลน์ ส่วนด้านที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือด้านการเรียนรูปแบบออนไลน์ 100%

2. ผลการเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จำแนกตามเพศ อายุ และชั้นปีที่ศึกษา มีดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จำแนกตามเพศ โดยภาพรวม

ด้า น ที่	รูปแบบการจัดการเรียนการสอน ภายใต้สภาวะวิกฤติของ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ	เพศ				t	p- valu e
		ชาย		หญิง			
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1	ด้านการเรียนรูปแบบออนไลน์ 100%	3.68	0.23	3.68	0.28	0.80	.937
2	ด้านการเรียนในห้องเรียน	4.71	0.18	4.64	0.19	2.159	.032*
3	ด้านการเรียนแบบผสมผสาน ออนไลน์ และออฟไลน์	3.77	0.25	3.80	0.24	-.694	.489
4	ด้านการเรียนแบบโฮมสคูล	4.35	0.24	4.33	0.22	.672	.503
โดยรวม		4.13	0.11	4.11	0.10	.936	351

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 1 พบว่า รูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จำแนกตามเพศ โดยภาพรวมมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน และรายด้าน ด้านการเรียนในห้องเรียน มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านอื่น ๆ มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จำแนกตามอายุ โดยภาพรวม

ผลการเปรียบเทียบ	แหล่งความ	df	SS	MS	F	p- value
โดยรวม	แปรปรวน					
ด้านการเรียนรูปแบบ	ระหว่างกลุ่ม	2	.031	.015	.228	.796
ออนไลน์ 100%	ภายในกลุ่ม	145	9.828	.068		
	รวม	147	9.859			

ด้านการเรียนใน	ระหว่างกลุ่ม	2	.375	.187	5.430**	.005
ห้องเรียน	ภายในกลุ่ม	145	5.001	.034		
	รวม	147	5.375			
ด้านการเรียนแบบ	ระหว่างกลุ่ม	2	.073	.037	.589	.556
ผสมผสานออนไลน์	ภายในกลุ่ม	145	9.038	.062		
และออฟไลน์	รวม	147	9.111			
ด้านการเรียนแบบ	ระหว่างกลุ่ม	2	.478	.239	4.440*	.013
โฮมสคูล	ภายในกลุ่ม	145	7.801	.054		
	รวม	147	8.279			
	ระหว่างกลุ่ม	2	.106	.053	4.540*	.012
รวม	ภายในกลุ่ม	145	1.690	.012		
	รวม	147	1.796			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05, ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จำแนกตามอายุ โดยภาพรวมมีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 รายด้าน ด้านการเรียนในห้องเรียนมีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และด้านการเรียนแบบโฮมสคูลมีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วนด้านอื่น ๆ มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จำแนกตามชั้นปี โดยภาพรวม

ผลการเปรียบเทียบ โดยรวม	แหล่งความ แปรปรวน	df	SS	MS	F	p- value
ด้านการเรียนรูปแบบ ออนไลน์ 100%	ระหว่างกลุ่ม	2	.052	.017	.253	.859
	ภายในกลุ่ม	144	9.808	.068		
	รวม	147	9.859			
ด้านการเรียนใน ห้องเรียน	ระหว่างกลุ่ม	2	.555	.185	5.524**	.001
	ภายในกลุ่ม	144	4.821	.033		
	รวม	147	5.375			
ด้านการเรียนแบบ ผสมผสานออนไลน์ และออฟไลน์	ระหว่างกลุ่ม	2	.138	.046	.740	.530
	ภายในกลุ่ม	144	8.973	.062		
	รวม	147	9.111			
ด้านการเรียนแบบ โฮมสคูล	ระหว่างกลุ่ม	2	.498	.166	3.070*	.030
	ภายในกลุ่ม	144	7.781	.054		
	รวม	147	8.279			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	2	.074	.025	2.056	.109
	ภายในกลุ่ม	144	1.722	.012		
	รวม	147	1.796			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05, ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลการเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จำแนกตามชั้นปี โดยภาพรวมมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน รายด้าน ด้านการเรียนในห้องเรียนมีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และด้านการเรียนแบบโฮมสคูลมีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วนด้านอื่น ๆ มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

3. ข้อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมรูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ พบว่า มหาวิทยาลัยควรมีแนวทางในการประชาสัมพันธ์

ในการส่งเสริมรูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ที่สามารถนำไปใช้เพื่อให้เกิดทักษะชีวิตอย่างน่าสนใจ ทั้งทางสื่อออนไลน์ เว็บไซต์ เพื่อให้เข้าถึงการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ มหาวิทยาลัยควรมีแนวทางในการสร้างความเชื่อมั่นทางการศึกษา เช่น ความน่าเชื่อถือของข้อมูล คุณภาพผู้สอน ความยืดหยุ่นของรูปแบบการสอน มหาวิทยาลัยควรมีแนวทางในการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการ ความสนใจ จุดเด่น และจุดด้อย ในแต่ละปีการศึกษา เพื่อนำมาเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหา นำไปสู่ความเชื่อมั่นในผลลัพธ์ทางการศึกษาที่จะนำไปสู่การพัฒนาจริง

อภิปรายผล

จากการวิจัยเกี่ยวกับ “รูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ” มีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. รูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และรายด้าน โดยด้านที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือด้านการเรียนในห้องเรียน รองลงมาคือการเรียนแบบโฮมสคูล ด้านการเรียนแบบผสมผสานออนไลน์ และออฟไลน์ ส่วนด้านที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือด้านการเรียนรูปแบบออนไลน์ 100% ทั้งนี้ อันเนื่องมาจากด้านที่มีความคิดเห็นสูงสุดคือด้านการเรียนในห้องเรียน ได้แก่ การเรียนในห้องเรียนทำให้นักศึกษา ได้มีการฝึกฝนตนเองอย่างเหมาะสม ทั้งด้านความรู้ ความสามารถกับเพื่อน ๆ ในชั้นเรียน และนักศึกษา สามารถปรับตัวให้เข้ากับระเบียบของมหาวิทยาลัย การฝึกหัดตัดสินใจ ให้เป็นคนที่ไม่เผลอรู้ได้เป็นอย่างดี อันเนื่องมาจากการเรียนในห้องเรียนเป็นสำคัญ สอดคล้องกับงานวิจัยของ รินทร์ธฐา บวรวัชรเศรษฐ์ และวรางคณา โสมะนันท์ (2564: 121-122) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาการจัดการเรียนการสอนช่วงสถานการณ์ COVID-19 สำหรับนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ผลการวิจัย พบว่า 1) ครูมีวิธีการจัดการเรียนการสอนช่วงสถานการณ์ COVID-19 สำหรับนักเรียนที่มี ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ คือ ก่อนสอนมีการเตรียมตัวเรื่องการใช้เทคโนโลยีและสื่อการสอนอยู่ในระดับมาก ระหว่างสอนครูใช้เทคนิคการควบคุมชั้นเรียนด้วยการสร้างข้อตกลงร่วมกันและใช้แอปพลิเคชันในการช่วยจัดการ ชั้นเรียนอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ

ธิติพล โทแก้ว (2564: ง-จ) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนการสอนออนไลน์สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม ผลการวิจัย พบว่า 1. สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธรรมรัตน์ เม่งพัฒน์ และคณะ (2565: 65) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 ผลการวิจัย พบว่า ครูผู้สอนมีทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

2. ผลการเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จำแนกตามเพศ และชั้นปี โดยภาพรวมมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน จำแนกตามอายุ โดยภาพรวมมีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ทั้งนี้ อันเนื่องมาจาก นักศึกษามีการปรับตัวได้ดีของนักศึกษาต่อสถานการณ์การจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ นักศึกษามีความคุ้นเคยกับเทคโนโลยี/รูปแบบออนไลน์ การเรียนแบบผสมผสานออนไลน์ และออฟไลน์ มีความเข้าใจในความจำเป็นของสถานการณ์ (เช่น COVID-19) และคุณภาพการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยที่สม่ำเสมอ ทำให้นักศึกษานักศึกษาสาขาวิชาการศึกษา วิชาเอกสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิมีประสบการณ์ที่คล้ายคลึงกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ นัฏฐาพร แสนจิตต์ (2565: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การออกแบบนวัตกรรมจัดการเรียนรู้ในสภาวะวิกฤติแบบคละชั้นเพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์และสังคมสำหรับเด็กปฐมวัย ผลการวิจัย พบว่า สสำรวจพัฒนาการด้านการเรียนรู้ทางอารมณ์และสังคมของนักเรียนก่อนการทำกิจกรรมและหลังการทำกิจกรรม การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยใช้นิทานและชุดคำถามเป็นตัวนำในการพัฒนาการเรียนรู้ทางด้านอารมณ์และสังคมของนักเรียนนั้น ผลการวิจัยพบว่า ก่อนการทดลองนักเรียนมี SEL เท่ากับ 1.63 และ หลังการทดลองนักเรียนมีคะแนน SEL เพิ่มขึ้นเป็น 1.97 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธรรมรัตน์ เม่งพัฒน์ และคณะ (2565: 65) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 ผลการวิจัย พบว่า ทักษะด้านการจัดการชั้นเรียนและทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของครูไม่

แตกต่างกัน แต่ทักษะด้านการสร้างชุมชนการเรียนรู้ และทักษะชีวิตและอาชีพ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ข้อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมรูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ พบว่า มหาวิทยาลัยควรมีแนวทางในการประชาสัมพันธ์ในการส่งเสริมรูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ที่สามารถนำไปใช้เพื่อให้เกิดทักษะชีวิตที่น่าสนใจ ทั้งทางสื่อออนไลน์ เว็บไซต์ เพื่อให้เข้าถึงการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ มหาวิทยาลัยควรมีแนวทางในการสร้างความเชื่อมั่นทางการศึกษา เช่น ความน่าเชื่อถือของข้อมูล คุณภาพผู้สอน ความยืดหยุ่นของรูปแบบการสอนออนไลน์ เพื่อส่งเสริม รูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ มหาวิทยาลัยควรมีแนวทางในการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการ ความสนใจทางสังคม จุดเด่น และจุดด้อยของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ในแต่ละปีการศึกษา เพื่อนำมาเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหา นำไปสู่ความเชื่อมั่นในผลลัพธ์ทางการศึกษา ที่จะนำไปสู่การพัฒนาจริง สอดคล้องกับงานวิจัยของทองศิริ กำแดง (2567: 1) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการเรียนการสอนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนและหลังสถานการณ์โควิด-19: กรณีศึกษาทักษะของครูชั้นประถมศึกษาตอนปลาย ผลการวิจัยพบว่า ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่สำคัญ ทั้งการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) ที่เน้นการลงมือปฏิบัติและปฏิสัมพันธ์ การพัฒนาขีดความสามารถของครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและ การดูแลนักเรียนรายบุคคล การวางแผนและพัฒนาระบบสนับสนุนการเรียนรู้ที่ เท่าเทียมและ ครอบคลุม ตลอดจนส่งเสริมการปรับตัวและพัฒนาทักษะการกำกับตนเองของนักเรียน เป็นต้น

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรมีการจัดตั้งศูนย์เฉพาะกิจเพื่อการดูแลช่วยเหลือนักศึกษาในการเรียนการสอนในการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติ

2. ควรมีการจัดทำแผนระยะยาวในการป้องกันแก้ไขปัญหาด้านการดูแลช่วยเหลือ
นักศึกษา ในการจัดการเรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยแนวทางในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการ
เรียนการสอนภายใต้สภาวะวิกฤติของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

2. ควรทำการวิจัยและพัฒนา เป็นกระบวนการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบเพื่อสร้าง
ความรู้ใหม่ หรือสร้างสิ่งใหม่ (นวัตกรรม) เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนานักศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กัญณภัทร หุ่นสุวรรณ และสนิท วงปล่อมหิรัญ. (2563). การจัดการเรียนการสอนในความ
ปรกติใหม่ในวิกฤติโควิด-19. *วารสารนิสิตวัง*, 22(2), 50-58.

เก็จกนก เอื้อวงศ์, ชูชาติ พ่วงสมจิตร, นงเยาว์ อุทุมพร, กุลชลี จงเจริญ และจิตติกรณ์ ยาวิไชย
จารึกศิลป. (2564). รูปแบบการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนระดับการศึกษาชั้น
พื้นฐานที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19. รายงานการศึกษา. สำนักงาน
เลขาธิการสภาการศึกษา. กระทรวงศึกษาธิการ.

คณะกรรมการประกันคุณภาพภายในระดับอุดมศึกษา. (2560). *คู่มือการประกันคุณภาพ
การศึกษาภายในระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2557*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการ
การอุดมศึกษา.

เจษฎาวลัย ปลงใจ. (2561). จริยกับความเป็นครู. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์
มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่*, 4 (1), 113-123.

ทองศิริ กำแดง. (2567). *พฤติกรรมการณ์เรียนการสอนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนและ
หลังสถานการณ์โควิด-19: กรณีศึกษาทัศนคติของครูชั้นประถมศึกษาตอนปลาย.
วิทยานิพนธ์ สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต. สาขาวิชาการวิจัยทางสังคม.
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.*

ธกานต์ อานันโทไทย. (2563). *Globish เผย 4 รูปแบบการเรียนรับ New Normal เพื่อ
ก ว ร ศี ก ษ า . อ อ น ไ ล น์ . แ ห ล่ ง ที่ ม า :
<https://marketeeronline.co/archives/167674>*

- ธรรมรัตน์ เม่งพัฒน์ และคณะ. (2565) ทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1. วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์นมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 8(2), 65-76.
- จิตติพล โทแก้ว. (2564). การพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนการสอนออนไลน์สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารและพัฒนการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นัฏฐาพร แสนจิตต์. (2565). การออกแบบนวัตกรรมจัดการเรียนรู้ในสภาวะวิกฤติแบบคละชั้นเพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์และสังคมสำหรับเด็กปฐมวัย. วิทยานิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต (วิทยาการเรี ยนรู้และ นวัตกรรม การ ศึ ก ษา). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2554). การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- ยิ่งศักดิ์ เพชรนิล. (2560). แนวทางการพัฒนานวัตกรรมสื่อการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง. วารสารนิติ รัฐกิจ และสังคมศาสตร์. 1(2), 19-33.
- รินทร์ณฐา บวรวัชรเศรษฐ์ และวรางคณา โสมะนันท์. (2564) การศึกษาการจัดการเรียนการสอนช่วงสถานการณ์ COVID-19 สำหรับนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ. วารสารวิจัยและพัฒนาการศึกษาพิเศษ, 10(2), 121-135.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติพ.ศ.2560 - 2579. กรุงเทพฯ: บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.